

Організація роботи працівників психологічної служби Полтавської області у 2022-2023 н.р.

Умовні скорочення:

ДНУ «ІМЗО» (Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»);

ПАНО (Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського);

НМКПС (Навчально-методичний кабінет психологічної служби Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського).

1. Стан забезпеченості працівниками психологічної служби закладів освіти Полтавської області.

Станом на 1 липня 2022 року в закладах освіти області працює 551 практичний психолог та 296 соціальних педагога. Введення ставок працівників психологічної служби передбачено в усіх типах закладів освіти, відповідно до затверджених типових штатних нормативів кожного типу закладу освіти. Загалом забезпеченість становить: практичними психологами – 55 %, соціальними педагогами – 54,15 % від нормативної потреби.

Для моніторингу стану забезпеченості фахівцями психологічної служби закладів освіти у 2021-2022 н.р. в Україні була використана автоматизована інформаційна система «Я-психолог», до апробації долучилися і фахівці Полтавської області, що дозволило оптимізувати процес збору та систематизації статистичної інформації в ситуації змінених умов праці в період війни (лист ДОН Полтавської ОВА від 30.06.2022 №1603/01-22 «Про аналітичну довідку щодо діяльності психологічної служби у системі освіти Полтавської області у 2021-2022 н.р. »).

Гостра потреба у стабілізації психоемоційного стану учасників освітнього процесу у зв'язку з воєнними діями на території країни підтверджує актуальність забезпеченості закладів освіти компетентними практичними психологами.

Звертаємо увагу керівників закладів освіти на дотримання вимог щодо освітнього рівня фахівців: умовою допуску до роботи за професією «Практичний психолог закладу освіти» є наявність вищої психологічної освіти та/або професійної кваліфікації (наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 24.11.2020 № 2425-20 «Про затвердження професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти»», п. 1.9.). До осіб, які займають посаду соціального педагога, також передбачено наявність відповідної освіти (наказ МОН України від 06.10.2010 № 930 «Про затвердження Типового положення про атестацію педагогічних працівників», п. 4.1.).

2. Планування роботи

Форма річного плану роботи практичного психолога використовується рекомендована в листі МОН України від 24.07.2019 № 1/9-477 «Про типову документацію працівників психологічної служби у системі освіти України» (додаток 1). Змістова частина плану формується за трудовими функціями (на заміну «Напрямам роботи з учасниками освітнього процесу закладу освіти»), відповідно до професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти»: здійснення психологічної профілактики; здійснення психологічної просвіти щодо психологічного благополуччя та психологічного здоров'я; здійснення психологічної діагностики; надання психологічної допомоги за запитом та/або відповідно до

виявленої потреби в такій допомозі (такі види роботи як корекційно-розвиткові, розвивальні заняття, психологічне консультування, інше); здійснення власного професійного розвитку та саморозвитку; співпраця з педагогічними (науково-педагогічними) працівниками щодо організації ефективної освітньої діяльності та співучасть у створенні, підтримці та розвитку психологічно безпечного середовища в закладі освіти; здійснення організаційно-методичної діяльності під час виконання трудових функцій.

Форма річного плану роботи соціального педагога використовується рекомендована в листі МОН України від 24.07.2019 № 1/9-477 «Про типову документацію працівників психологічної служби у системі освіти України» (додаток 8). Змістова частина плану формується за напрямками роботи з учасниками освітнього процесу закладу освіти, зазначеними у згаданому листі.

Визначення пріоритетних завдань та тематичних напрямів роботи практичного психолога та соціального педагога в конкретному закладі освіти залежить від моніторингу фахівцями ситуації з організацією освітнього процесу на початок навчального року, особливостей контингенту учасників освітнього процесу, аналізу запитів за попередній навчальний рік щодо психологічного забезпечення та соціально-педагогічного патронажу, запиту адміністрації закладу. За потреби, протягом навчального року до плану можуть вноситися зміни.

З питань забезпечення потреб та захисту прав дітей фахівці психологічної служби у своїй діяльності керуються низкою нормативно-правових документів. В листі ПОППО від 11.10.2021 № 01-22/961 «Про методичні рекомендації щодо впровадження заходів, передбачених нормативно-правовими актами, працівниками психологічної служби протягом 2021-2022 н.р.» зазначено заходи, які необхідно передбачити в річному плані на реалізацію завдань, визначених у документах. З урахуванням регулярного оновлення нормативної бази необхідно перевіряти поточні редакції документів на сайті Верховної Ради України (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>).

Нагадуємо, що річні плани роботи практичного психолога та соціального педагога належать до категорії документів обліково-статистичних, затверджуються директором закладу освіти.

За консультаціями щодо складання плану роботи фахівці закладів освіти можуть звертатися до методистів НМКПС ПАНУ, методистів міських центрів практичної психології і соціальної роботи, досвідчених колег з професійних спільнот в територіальних громадах.

Звертаємо увагу керівників закладів освіти. Наповненість змістової частини плану роботи фахівця на рік та розподіл часу на види, форми роботи має бути реалістичною, відповідати робочому навантаженню фахівця та його функціональним повноваженням (1 ст. чи 0,5 ст., тощо).

3. Завдання психологічного забезпечення освітнього процесу та соціально-педагогічного патронажу у 2022-2023 н.р. в умовах війни

Наразі діяльність працівників психологічної служби повинна бути спрямована на надання психологічної підтримки всім учасникам освітнього процесу, формування у педагогічних працівників готовності до підтримуючої позиції в контакті з дітьми, на профілактику ускладнень після пережитих психотравмуючих подій. Безпечний простір в закладі освіти – можливість зберегти психічне здоров'я

наших дітей в умовах війни, забезпечити умови для їх пізнавального розвитку та гідного майбутнього.

Війна в Україні докорінно порушила відчуття безпеки і призвела до стресу, психологічні наслідки якого можуть бути небезпечними для здорового майбутнього дітей і дорослих. Пережитий травмуючий досвід може стати причиною розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР). В листі лист МОН від 04.04.2022 № 1/3872-22 містяться методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» для педагогічних працівників, практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти. Рекомендуємо опрацювати зазначені матеріали, ознайомитися з ознаками ПТСР для різновікових груп, щоб бути готовими вчасно надавати психологічну допомогу учасникам освітнього процесу.

В таблиці 1 розглянуто тематичні напрями роботи на підтримку психічного здоров'я учасників освітнього процесу та методичний інструментарій до них.

Таблиця 1

Тематичні напрями роботи на підтримку психічного здоров'я учасників освітнього процесу та методичний інструментарій до них

Учасники	Тематичні напрямки роботи
педагоги	<i>просвіта з питань:</i> - особливостей проживання кризових подій, адаптації дорослих та дітей, вікові особливості реагування дітей на стрес; - принципів психосоціальної підтримки; - розвитку резильєнтності, ключові фактори стресостійкості дітей (підтримка батьків, соціальний нетворкінг, оптимізм, наполегливість, фізичне здоров'я); <i>сприяння навчанню:</i> - технік зняття психоемоційного напруження та саморегуляції; - надання першої психологічної допомоги учасникам освітнього процесу (див. лист МОН України від 04.04.2022 № 1/3872-22 «Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій»); - ефективних технік вербальної і невербальної взаємодії і спілкування, розвитку емпатії; - розробки та впровадження психологічних хвилинок для учнів під час проведення уроків (приклади психологічних хвилинок за посиланнями: https://cutt.ly/pXYGjAf – гул диск НМКПС ПАНО), http://surl.li/bwyjv – веб сайт ДНУ «ІМЗО»); - використання гри як природного засобу протистояти стресу і обробляти травматичні переживання, отримувати задоволення та ресурс (приклади ігор: https://cutt.ly/pXYJGip – Безпечний простір. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу в дітей дошкільного віку та школярів : навч.-метод. посіб. Вид. 3-тє, доп., виправ. / Богданов С. О., Гніда Т. Б., Залеська О. В. Київ : Унів. Вид-во ПУЛЬСАРИ, 2021. 368 с.: іл., табл. Додаток 1). - Ознайомлення педагогів з алгоритмом перенаправлення дитини до фахівця психологічної служби навчального закладу, спільно опрацювати форму перенаправлення з фіксацією конкретних спостережень – з метою налагодження в закладі системи підтримки

	дітей (див. корекційно-розвиткову програму «Безпечний простір» – Додаток 7); - профілактика емоційного вигорання; - розвиток групової згуртованості педагогічного колективу на принципах взаємопідтримки; - консультації з питань зміни емоційного стану та поведінки учнів; - надання рекомендацій з питань особливостей психологічного розвитку дітей з ООП та специфіки індивідуалізації процесу їх навчання та виховання, відповідно до нозологій;
діти	- налагодження ефективної комунікації в учнівських колективах, зокрема в колективах з новоприбулими дітьми та в умовах онлайн спілкування; - формування стійкості до стресу та розвиток резилієнс у дітей (корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу в дітей дошкільного віку та школярів «Безпечний простір» – див. вище; увага – використання в роботі програми потребує попереднього навчання фахівця); - профілактика ускладнень після психотравмуючих подій та для відреагування складного емоційного досвіду (корекційна програма «Діти та війна: навчання технік зцілення»; увага – використання в роботі програми потребує попереднього навчання фахівця); - психологічна та соціально-педагогічна допомоги дітям, із сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах; - профілактична роботи з дітьми з проявами делінквентної поведінки; - психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей із родин внутрішньопереміщених сімей (відповідно до запитів або виявленої потреби); - підтримка та сприяння формуванню свідомого ставлення учнів до здорового способу життя, профілактику вживання ПАР (з використанням програм, які довели свою ефективність, наприклад: «Дорослішай на здоров'я», «Сприяння просвітницькій роботі «рівний-рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя»); - сприяння формуванню конфліктологічної компетентності підлітків, усвідомленої відповідальної поведінки, профілактика ризикованої поведінки (наприклад, програми: «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації»; «Школа і поліція»)/проект «Шкільний офіцер поліції» – за співпраці з представниками ювенальної превенції); - корекційно-розвиткові заняття з дітьми з особливими освітніми потребами, за рекомендаціями інклюзивно-ресурсного центру;
батьки	<i>просвіта з питань:</i> - особливостей проживання кризових подій, адаптації дорослих та дітей, вікові особливості реагування дітей на стрес; - поведінкових особливостей, проявів почуття у дітей, які

	пережили травмуючі події; - розвитку резильєнтності, ключових факторів стресостійкості дітей (підтримка батьків, соціальний нетворкінг, оптимізм, наполегливість, фізичне здоров'я); - здійснення психологічного консультування батьків з питань виховання та навчання дітей з ООП; - надання індивідуальних консультацій за запитами.
--	---

Окремі акценти в роботі соціального педагога:

- налагодити взаємодію із суб'єктами виявлення та/або організації соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах в територіальній громаді, мати відповідну інформаційну базу (назви, контактні дані суб'єктів в територіальній громаді за місцем розташування закладу освіти, щодо можливості отримання безкоштовної правової допомоги; телефони гарячих ліній з питань захисту прав дітей, протидії домашньому насильству);
- здійснювати інформаційну підтримку учасників освітнього процесу щодо діяльності цих суб'єктів;
- розмістити на сайтах закладів освіти та донести в доступний спосіб до учасників освітнього процесу інформацію про те, до яких суб'єктів можуть звертатися батьки (в разі потреби) за допомогою у разі виникнення складних життєвих обставин та внутрішньо переміщені особами, куди звертатися у випадках домашнього насильства та торгівлі людьми, телефони гарячих ліній;
- надавати допомогу учасникам освітнього процесу за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, проводить консультування через електронний «Кабінет соціального педагога» та в офлайн режимі.

На електронному ресурсі НМКПС ПАНО функціонує інформаційна професійна база для самоосвіти, роботи з дітьми та дорослими «Психологічна допомога під час війни» (режим доступу: <https://cutt.ly/PXY4099>).

Протягом 2021-2022 років поповнилася база професійного інструментарію (корекційно-розвиткові, просвітницькі, профілактичні, тренінгові програми), що затверджений до використання в закладах освіти області Експертною комісією при НМКПС ПАНО. Матеріали узагальнені у двох методичних посібниках: Психологічна допомога в розвитку особистості: збірник авторських програм. Частина 2 / упор. О. М. Самойлюк. – Електронне видання. – Полтава : ПАНО ім. М.В. Остроградського, 2022. – 253 с.; Психологічна допомога в розвитку особистості: збірник авторських програм. Упор. Самойлюк О. М. – Електронне видання. – Полтава : ПОІППО, 2019. 492 с. Розміщені за посиланням: <https://cutt.ly/MXY4Lgo>

Звертаємо увагу керівників закладів освіти.

У листі МОН України від 29.03.2022 № 1/3737-22 «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» зазначено, що Міністерство, заклади та установи освіти визначені співвиконавцями Плану заходів у п.2.7.4. щодо створення умов для медичної, психологічної, педагогічної реабілітації та соціальної реінтеграції дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, а також у п.2.7.5. в частині надання соціально-психологічної допомоги для жертв насильства та торгівлі людьми (відповідно до Рішення Ради національної безпеки і оборони

України від 24.02.2022 «Про введення в дію плану оборони України та Зведеного плану територіальної оборони України»). З огляду на вище зазначене, просимо керівників закладів сприяти забезпеченню в закладі освіти реалізації заходів психологічної безпеки:

- інформування учасників освітнього процесу щодо можливості отримання психологічних послуг у закладі освіти (в тому числі і через сайт закладу);
- оприлюднення списку контактів безкоштовної кризової психологічної допомоги в період війни в країні (в тому числі і через сайт закладу);
- підвищення компетентності практичних психологів, соціальних педагогів та інших педагогічних працівників з питань надання першої психологічної допомоги;
- підвищення компетентності практичних психологів, соціальних педагогів та інших педагогічних працівників з питань надання психологічної допомоги дітям, які пережили психотравмуючі події;
- провадження в роботу з дітьми в закладах освіти програм формування стійкості до стресу, розвитку резилієнс у дітей, психосоціальної допомоги дітям, які пережили психотравмуючі події;
- отримання консультативної допомоги та профілактики емоційного вигорання практичних психологів, соціальних педагогів шляхом їх участі у інтерв'їзійних, суперв'їзійних групах, дотримання режиму роботи фахівців.

4. Інтерв'їзія як інструмент професійної підтримки та розвитку

Потреба у професійній підтримці значно актуалізувалася, усвідомилася фахівцями в період повномасштабної війни в Україні, коли психологи закладів освіти Полтавщини надають першу психологічну допомогу, проводять кризове консультування за зверненнями, надають психологічну підтримку учасникам освітнього процесу, працюють з внутрішньо-переміщеними дорослими та дітьми. Звертаємо увагу координаторів професійних спільнот працівників психологічної служби в територіальних громадах та представників органів управління освітою на можливість організації інтерв'їзійних груп для фахівців.

Інтерв'їзія є необхідним елементом системної роботи практичних психологів, соціальних педагогів в системі освіти. На інтерв'їзіях фахівці мають можливість порадитися щодо складних випадків психологічної допомоги, промоніторити власний психоемоційний стан, отримати підтримку в колі колег, віднайти внутрішні ресурси. Мета інтерв'їзії:

- розвиток компетентностей фахівців, відповідно до Закону України «Про освіту» (стаття 12, ч. І), професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти» (2020): *професійних* (здатності до самооцінювання професійної діяльності, критичної саморефлексії та визначення індивідуальних потреб у професійному розвитку та самоосвіті; здатності використовувати зовнішню та внутрішню інтерв'їзію як інструмент професійної підтримки та розвитку; здатності до рефлексії, самопізнання та самовдосконалення; здатності визначати ефективність психологічної допомоги – професійних дій, відповідність методів та корегувати стратегії надання допомоги у конкретному випадку; *загальних* (соціальної, цифрової, мовної, етичної);

– сприяння підвищенню якості психологічного забезпечення та соціально-педагогічного патронажу учасників освітнього процесу в умовах безпекових загроз, спричинених війною на території України;

– профілактика емоційного вигорання фахівців психологічної служби.

Участь у інтерв'язі є добровільним свідомим вибором фахівця, який турбується про власний рівень професійної компетентності та ресурсний стан.

Перший етап роботи з організації групи – пошук модератора (компетентного фахівця, який володіє технологією проведення інтерв'язі та має власний досвід як учасник). Склад групи – до 15 осіб. На початку роботи новоствореної групи необхідно ознайомити учасників з форматом роботи. Бажано проведення перших зустрічей в офлайн режимі з фізичною присутністю всіх учасників у одному приміщенні – для встановлення контактної взаємодії між модератором та учасниками, напрацювання емпатійного досвіду, відпрацювання алгоритму роботи. Онлайн формат теж є достатньо ефективним при дотриманні правил роботи.

На базі НМКПС працює дві інтерв'язійні групи, з досвіду роботи напрацьована орієнтовна схема проведення інтерв'язі (таблиця 2), пропонуємо для використання.

Таблиця 2

Орієнтовна схема проведення інтерв'язі

Час	Вид роботи
9.45 – 10.00	Реєстрація учасників (онлайн)
10.00 – 10.15	Вступна частина
	Вітання учасників, зворотній зв'язок за результатами роботи під час попередньої інтерв'язі. Правила роботи інтерв'язійної групи онлайн
10.15 – 12.45	Основна частина
10.15 – 10.35	Індивідуальне формулювання учасниками складних випадків, які пропонуються для інтерв'язі. Вибір випадку для розгляду
10.35 – 11.35	<i>Сесія I</i> 1. Опис випадку автором 2. Уточнення суті проблеми (кожен учасник задає автору проблеми додаткові запитання щодо проблемної ситуації) 3. Коло пропозицій та можливостей (кожен учасник, у встановленому модератором порядку, висловлюється з приводу можливих, на його думку, способів вирішення проблеми) 4. Автор випадку обирає оптимальні пропозиції, обґрунтовує свій вибір, називає шляхи їх реалізації 5. Рефлексія автора випадку щодо роботи з групою
11.35 – 12.00	Заклучна частина
	Кінцева рефлексія учасників. Планування подальшої роботи

5. Всеукраїнський конкурс авторських програм «Нові технології у новій школі» як можливість презентації кращого досвіду та професійний розвиток

Переможним для Полтавщини став у 2021-2022 навчальному році Всеукраїнський конкурс авторських програм «Нові технології у новій школі» відбувався у номінації «Просвітницькі програми».

В категорії «Соціальні педагоги» – **I місце** здобула Полова Альона Володимирівна, соціальний педагог опорного закладу «Хорольська гімназія Хорольської міської ради Лубенського району Полтавської області» (автор просвітницької програми «Безпечний інформаційний простір»).

У додатковій номінації для практичних психологів і соціальних педагогів «Особливості роботи вчителя фізичної культури з дітьми з ООП» – **I місце** отримав авторський колектив: Пронякіна Ольга Іванівна, практичний психолог Кременчуцької гімназії № 16 та Ніжинська Ольга Віорілівна, консультант (практичний психолог) КУ «Інклюзивно-ресурсний центр № 1» Кременчуцької міської ради, практичний психолог Кременчуцького ЗДО № 2 (автори програми «Особливості роботи вчителя фізичної культури з дітьми з особливими освітніми потребами»).

Рекомендуємо працівникам психологічної служби використовувати програми переможців Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів у професійній діяльності, програми розміщені на сайті ДНУ «ІМЗО» за посиланням: <https://imzo.gov.ua/avtors-ki-prohramy-2022/>.

Інформація щодо обласного етапу Конкурсу розміщена на сторінках НМКПС ПАНО за посиланням: <https://cutt.ly/jZnHeEP>.

Звертаємо увагу, що у 2022-2023 навчальному році Конкурс пройде у номінації «Профілактичні програми». Просимо керівників районних, міських управлінь освіти вжити заходів щодо організації та проведення I етапу Всеукраїнського конкурсу.

Звертаємо увагу керівників закладів освіти.

Методичними розробками, які необхідні для атестації працівників психологічної служби при встановленні/підтвердженні раніше встановленого педагогічного звання «практичний психолог-методист» вважаються такі розробки:

- авторські програми практичних психологів і соціальних педагогів, які є переможцями та лауреатами II (обласного) етапу Всеукраїнського конкурсу «Нові технології у новій школі»;
- корекційно-розвиткові, просвітницькі, профілактичні індивідуальні та групові програми, що затверджені до використання в закладах освіти області Експертною комісією при НМКПС ПАНО.

Докладніше в листі ПОППО від 01.03.2021 № 01-22/212 «Про методичні рекомендації з питань організації ефективної діяльності працівників психологічної служби (для використання у рамках атестації практичних психологів, соціальних педагогів)» (режим доступу: <https://cutt.ly/yXY7Yd0>).

*Методисти
навчально-методичного кабінету
психологічної служби ПАНО
Самойлюк О.М., Хорошева Т.В.*